

Pusztacsói gyöngyszemek

Közösségi összefogással kidolgozott natúrparki szemléletű élő értékeink Pusztacsón

képviselőtestületi előterjesztés szakmai anyaga

Megbízó: Pusztacsó Önkormányzata

Készítő: Írott-kő Natúrparkért Egyesület

az UTIRO LEADER helyi akciócsoporthoz VP6-19.2.1.-90-Ö.1-17 helyi felhívása keretében

„...hopp sincs, neked sincs, ád az Isten kinek nincs.
Akkora legyen a búzájuk, mint a mi kis királylányunk!”

- Pusztacsói pünkösdlő, részlet

102. ELHOZTA AZ ISTEN PIROS PÜNKÖSD NAPJÁT

El-hoz-ta az ís - ten pi-ros pünkösöd nap - ját,
Mi is meg-hor - doz - zuk ki-rály-kis-asz - szony-kát.
Ma va-gyon, ma va-gyon piros pünkösöd nap-ja.
Hol-nap le-szen, hol-nap le-szen a má-so-dik nap - ja.
Ö-reg-em-be - rek-nek csu-to-ra bo - rocs-kát,
Ö-reg-asz-szo-nyok-nak por-ha-nyó po-gá - csát,
Kisebb gye-re-kek-nek por-ba va-ló ját-szást,
Na-gyobb gye-re-kek-nek is-ko-lá - ba já - rást.
Já - cin-tos, pá - cin-tos, sár-ga tu - li - pá - nos.

Tartalomjegyzék

A PUSZTACSÓI GYÖNGYSZEMEK DICSÉRETE	5
PUSZTACSÓ LEGRAGYÓGBB GYÖNGYSZEMEI	7
Pusztacsó történelmi és kulturális hagyományai	7
Kiemelkedő ünnepek és szokások Pusztacsón	8
Pusztacsói Malacfesztivál	8
Pünkösddőlés.....	9
Betlehemezés	10
Farsang, Halloween, Nőnap.....	10
Kiemelkedő Pusztacsóiak	10
Lóránt Gyula	10
Bodor Ferenc	11
Takács Miklós.....	11
Szárnyas János	11
Varga Albin.....	11
A régi pusztacsói családok emlékpólca	11
Pusztacsói gyöngyszemek - Művészetek és művészi kézművesség	12
A Szent István templom festményei	12
A Pusztacsói római kori síremlék	12
Pusztacsói gyöngyszemek – Természeti értékeink.....	12
Öreg tölgyek.....	12
Gesztenyefasor	12
Pusztacsói tó - „Fősső-gyöp”	13
Pusztacsói gyöngyszemek – épített értékeink	13
Szent István templom	13
Világháborús emlékmű	13
Nádasdy-kripta.....	13
Benkeházi major	13
Noszlopy-síremlék	13
Katonai objektum	14
Egykori kúria	14
Pusztacsói gyöngyszemek – tárgyak, a múlt kézbe vehető emlékei	15
Gémes kút.....	15
Falukemence.....	15
Iskolai napló az 1890-es évekből	15
Szigetvári Zoltán gyűjteménye.....	16
Pusztacsói gyöngyszemek – a mesterségek és iparosság emlékei	16
Pálinkafőző készítő	16
Pusztacsói gyöngyszemek – Vendégcsalogató és vendégfogadó gyöngyszemek.....	16

Könyvtári, Információs és Községi Hely.....	16
Pusztacsóért Egyesület	16
Pusztacsói gyöngyszemek – Helyi termékek és a helyi gazdaság megtartói	17
Szárnyas Kft.....	17
GSD Pig Kft.	17
Helyi mezőgazdálkodás.....	17
Ökológiai gazdálkodás	17
Kézműves foglalkozások	17
Lakóhelyek, lakókörnyezet és környezettudatosság	18
Helyi termék-, helyi erőforrásra alapozó, vagy a vidékre jellemző termék előállítása	18
Helyi szolgáltatások	18
MELLÉKLET	19

A pusztacsói gyöngyszemek dicsérete

„A dicsérés nem mindig dicséret, az ünneplés nem lesz mindig méltó ünnep. Még jó szobor is lehet olyan, hogy voltaképp eltakarja, akit fölmutatna. Elég egy nem jellegzetes gesztus. Sőt egy kihagyott gesztus.

Egy nép halhatatlanjait, vagyis örökjáró szellemi vezetőit méltó helyükre állítani s ott folyton jó működésben tartani, ahhoz kell annyi alaposság és lelkiismeret, mint egy gép központi fogaskerekeinek jó beillesztéséhez és állandó jó működtetéséhez. Hisz még a halhatatlanság is halandók – jó értékmegőrzők – műve.”

- Illyés Gyula: A teljes szobor, részlet

Pusztacsó veretes, széles utcás, vásárteres, gémeskutas, igazi kisalföldi magyar falu.

Az Alpokaljától keletre az első egyike: két folyó közt, a Répce és a Gyöngyös közti síkon jó földek ölelik körül a falut. Múltja összekötődik Benkeháza majossal, családjai a földművelés és állattartás mesterei voltak itt is, ott is évszázadokon át. Az utazó, ha nem is tudja, hogy a pusztacsói családok emelték a dombot templomuk alá, érzi, hogy az szinte székesegyházként fogadja a faluba érkezőt.

Pusztacsó falu már a XVIII. században összekötötte magát Magyarország sorsával azáltal, hogy Szent Istvánra szentelték fel templomát. Az ezredfordulón, az ország alapítás Milleneumi ünnepén elfogadott új címere által is első Szent királyunk szolgálatába állította magát. Sőt, a templomban, a még rejtett freskók fölé emelt táblaképeken is a magyar szentek és boldogok kaptak helyet. Talán az sem véletlen, hogy Pusztacsó, az ország legfiatalabb polgármesterének kezével, első településként vehette át az európai település-zászlót, a 2004-es EU csatlakozáskor.

Pusztacsóról Kőszegpatyhoz a Festeticsek által ültetett történelmi gesztenyesor vezet, **Nemescsóval** nemcsak nevében testvér a falu, s míg **Lukácsházától** a volt lőszerraktár ma is tiltott erdeje vágja el, addig **Gyöngyösfalu** felé még a föld alatt bújnak meg az egykori római Borostyánkő út maradványai. **Az öt település sorsa szorosan összekapcsolódott** az elmúlt évtizedekben, és a 87-es gyorsforgalmi út megépülésével dél-felé újabb, közvetlen összekötés is megnyílik majd köztük.

A falut Vas Megye a híres Pusztacsói Malacfesztiválról ismeri és szereti. A falu apraja és nagyja évről-évre hetekig készíti a hét határra szóló attrakciót, hogy az egyre növekvő vendégkör olyan élményben részesüljön, amit egyhamar nem felejtene el. Mint egy jó lakodalomban, a vendég csak azt érzi, hogy megtörténnek vele és körülötte a varázslatos események – és talán csak sejti, hogy ahhoz, hogy mindezt egy

alig kétszáz lelkes faluban átélhesse, valóban minden és mindenki észrevétlenül őt és több ezer vendégtársát szolgálja. Évente egyszer ez az ősi állattartó, földműves falu, múltjához méltóan, igazi falusi ünnepre fogadja az egész Megyét, sőt fogad még vendéget a Kárpát-medence számos sarkából is! Ha a szomszédban idővel jól megdagasztják majd a Szent István napja köré szervezett, régóta érlelődő Nemescsói Kenyérünnepet, akkor a „két Csó” páratlan nyári párost, igazi autentikus magyar gasztronómiai dupla-ünnepet nyújthat majd minden érdeklődőnek. Erre már igazán elmondható lesz, ilyenent még nem látott Vas Megye!

Pusztacsó számos kincsét még mintha kicsit maga elől is rejtegetné! A Benkeházi temetőben álló **Noszlopy sírkereszt** számos Benkeházáról Pusztacsóra származó családnak emlékhelye lehet, és egy kis Benkeháza-emléktáblával egyben méltó családi kiránduló-pont is. Az aranycsapat középhátvédjének, azaz Lóri, **Lóránt Gyulának pusztacsói kötődését** a legtöbb idősebb pusztacsói jól, a világ többi része viszont szinte egyáltalán nem ismeri: itt focizott és bandázott két bátyjával és falubéli barátaival, édesanyja szülőfalujában – és késői felesége elmondása szerint, ő mindig is elsősorban Pusztacsóra gondolt, amikor gyermekkorára gondolt európai edzői megbízatásainak dicsőséges évtizedeiben. A **Pusztacsói Népkönyvtár** három, 1899-1901-es kötetéről, csakúgy, mint a **Pusztacsói Népiskola** 1890 utáni naplójáról már kevesebben tudnak, pedig a családnevek ismerősen csengenek 130 év távlatából is! A pár éve fellelt **Pusztacsói oroszánok közötti Iuppiter-Ammon istenfejes római sírkő**két évezred távolából is azt mutatja, hogy ez a föld évezredek óta a jó megélhetés mellett, megérdemelt nyugalmat is nyújt a földjét megművelőknek.

*

Amiként Kollarits Kornél polgármester fogalmazott a 2017-ben a Malacfesztiválon, a Pusztacsó közössége által akkor elnyert 'Összetartozunk díj' kapcsán:

„A település lakosság száma szerint kicsik vagyunk, de összefogásban, együtt erősek!”

*

A falubéli beszélgetések és a közös munka nyomán méltán elmondhatjuk:

Pusztacsó gyöngyszemei az egész Írottkő Natúrpark térség gyöngyszemeiként ragyognak!

Pusztacsó legragyogóbb gyöngyszemei

Csokorba szedjük, felfűzzük életünk különböző területein fénylő, legragyogóbb Pusztacsói Gyöngyszemeket. Olvashatnak Pusztacsó különleges természeti értékeiről, történelmi és kulturális hagyományairól, kiemelkedő ünnepeiről és a falu jelenkori rendezvényeiről, és a falu történetének kiemelkedő személyiségeiről is. Szó kerül az épített értékekről, a vendégcsalogató és vendégfogadó élménypontokról, jelentős helytörténeti tárgyakról és gyűjteményekről, kézműves hagyományokról és meghatározó művészeti emlékekről is. Számot adunk a Pusztacsó életében 2020-ban jelentős közösségekről, a helyi közösségi élet formálóiáról, valamint az Pusztacsó gazdasági életét meghatározó gazdasági tevékenységeiről és vállalkozókról is. Pusztacsó gyöngyszemeinek köre évről évre mélyül, megújul és bővül is. Az itt feljegyzett Pusztacsói Gyöngyszemek ápolást, gondozást érdemelnek – és külön-külön is, további, részletesebb kimunkálásra méltóak!

Reméljük, kedvüket lelik Pusztacsó legragyogóbb gyöngyszemeiben!

Pusztacsó történelmi és kulturális hagyományai

Csó első írásos említése 1248-ból származik Chou alakban. Neve a régi magyar Chu személynévből származik, első ismert birtokosa Csói Márton volt. Pusztacsóként 1532-ben Pwzthacho alakban a török hadjárat okozta pusztításokkal kapcsolatban említik először. Mint nevének előtagja is mutatja a falut Kőszeg ostromakor a portyázó török hadak elpusztították. Feltehetően hosszabb ideig lakatlan volt és csak a 17. században telepítették újra. Ezután földesura a Józsa család volt, melynek kastélya is volt a községben, ez azonban már nincsen meg.

1863-ban Benkeházát csatolták hozzá, amely addig a Noszlopy család birtokaként önálló község volt. Vályi így ír a faluról:

"Benkeháza Elegyes falu Vas Vármegyében, birtokosa Noszlopi Uraság, lakosai katolikusok, fekszik a' Sárvári járásban. Határja, 's vagyonnyai is középserűek."

Pusztacsó lakossága a következőképp alakult az elmúlt években: 1889-1920-as években még 300 fő lakta, 1970-ben 200 fő, 1980-ban 175 fő, 1990-ben 158 fő, 2002-ben 164 fő volt, akik Vas megye Kőszegi járásához tartoztak. Az utolsó becsült népessége Pusztacsónak 2019-ben 156 fő.

Az itt lakókat régen „verebesek”-nek csúfolták a Pösén élők, mivel egy régi történet szerint mikor esküvőre hívták át a falut, a fiatalok verebeket vittek az esküvőre és (viccből) elengedték őket az esküvő alatt. Innen ered ez a gúnynév, ami mai napig megtalálható az idősebb korosztály emlékezetében. Ez a korosztály erősen összetartó volt a falu életében, de ez lassan múlófélben van. Az egyik legnagyobb mozgatórugóként jelenleg Szárnyas János nevét lehet megemlíteni. Nem csoda hisz, a régi elhunyt idősek házait fiatalok vásárolják, és újítják fel így részben megújul a falu lakossága. Akik ide költöznek, zömmel legalább egyik ágon pusztacsói kötődésűek. Szinte mind a nyugalom és természet közelsége miatt választják ezt a csodás kis falut. Remélhetően a fiatalok fokozatosan új szervező erőként lépnek fel a falu közéletében, és az itt élő családok életében.

A Pusztacsón élő emberek döntő többsége vallja magát katolikusnak és ezt mi sem bizonyítja jobban, mint a falu középpontjában álló Szent István templom. Egy kisebb dombon található, amely eredetileg nem volt a vidéken, úgy emlékeznek meg róla, mint amit a „falusiak hordtak össze”. Az itt élők szerint nincs még egy ilyen szép templom az országban, és ez a tökéletesség érzése betölti a falusiak szívét. A templom eredeti freskóit védendő lemeszelték őket, és mivel olajfestményekről van szó, a képeknek nem esik bajuk, így ha restaurálásra kerül a sor, viszonylag egyszerűen eltávolítható róluk a mész réteg. Állítólag mintegy 60%-ban megmaradtak az eredeti képek, így remélhetően jól restaurálhatóak. A falakon az eredeti freskók inspirációjára készült festmények vannak jelenleg felfüggesztve, illetve az oltárkép is ennek mintájára készült. A műemléket körül vevő öreg tölgyfák a község megbecsült természeti kincsei közé tartoznak.

Átszalad a falun a Kozár-Borzó patak is, amit a csak „Kazár-pataknak” neveznek. Neve lehet, hogy egészen a Csodaszarvas legendáig, a Fekete-tenger melléki, Azovi-Meótiszi tenger mentén eltöltött időig mutat vissza, amikor is magas kultúrájú kazár-török törzsekkel élt együtt a magyarság. A **Kozár-Borzó patak** a Kőszegi-hegység területén, Kőszeg keleti, külterületi részén ered, Vas megyében a Kőszegi Tájjvédelmi Körzet területén. Forrása a mai osztrák-magyar határtól mintegy 200 méternyire helyezkedik el. A patak forrásától kezdve déli, majd délkeleti-keleti irányban halad, végül Pecőlnél éri el az Gyöngyöst.

Kiemelkedő ünnepek és szokások Pusztacsón

Pusztacsói Malacfesztivál

Mindenképpen Pusztacsó leghíresebb rendezvényével, a Pusztacsói Malacfesztivállal kell indítani az ünnepek sorát, amelyet minden évben a Pusztacsóért Egyesület

rendez meg. Ez a rendezvény a falu apraja nagyja együttes munkája, és maga az évről évre megtestesülő összefogás. Rengeteg itt az önkéntesen segítő ember! A falu határában lévő sertéstelep mindig támogatja a falut sertéssel, hisz ezen a napon 12-13 malac megsütése sem ritka. Az utóbbi években egyre több ember látogatja a rendezvényt, és számos remek kulturális program várja az ide látogatókat. Többek között a Csepregi Fúvós zenekar ébreszti reggel a falu lakosságát, míg a malacsütés alatt a település óvodásai és iskolásai is fellépnek, a neves meghívottak mellett. Jönnek látogatók és csapatnak nevezők is Győr-Moson-Sopron megyéből, és Vas Megye különböző településeiről is. Mint minden évben a Malacfesztivált előestéjén, a segítőket és a lakosságot egy közös szalonnázásra hívják össze, ahogy a fesztivál után egy köszönő összejövetelre invitálnak mindenkit – tudtuk meg a polgármestertől. Az idén ismét megrendezésre váró Malacfesztivál szervezői büszkén vallják, hogy ez az autentikus falusi fesztivál volt az első a környéken. Így, a pusztacsóiak által is kedvelt, szomszédos télvégi Lukácsházi Böllerverseny őket követően, mintegy a pusztacsói mintára lépett be az évkör ünnepei közé.

2017-ben Vas Népe Összetartozunk pályázatán a versengésből 3056 szavazattal (!) Pusztacsó került ki győztesen. Kollarits Kornél polgármester és Szárnyasné Komjáthy Éva, a Pusztacsóért Egyesület elnöke a Vas Népe szerkesztőségben Mehlhoffer Tamás főszerkesztőtől vette át az első díjat, az egymillió forint értékű Spar vásárlási utalványt. A polgármester elmondta, szerinte a lakók összefogása nélkül ez nem valósulhatott volna meg, és hogy a díjat természetesen a Malacfesztivál rendezéséhez használják fel.

1.2

Pünkösödölés

Azonban nem csak az új keletű rendezvényekről ejthetünk szót Pusztacsón, hisz a falu közössége hagyománykedvelő és őrző is egyben.

A pünkösödölés, régi hagyomány, nagy értéket képvisel a vallásos falu életében. Mai napig szájhagyomány útján tanítják meg az idősek a fiataloknak. A jókívánságokat házról-házra vivő lányok egy énekes táncos műsort adnak elő, amelyért cserébe néhol édességet vagy kis aprópénzt kapnak. Sokszor volt rá példa a régi időkben, hogy nem csak a falu határain belül, hanem akár Nemescsóba is átjártak jókívánságokat vinni ezzel a kis dallal:

„Csicseriborsó bab lencse fekete szemű menyecske,
engedd uram a gyermeket hadd menjen a bálba
leszakadt a szoknyám ránca had varrjam fel rája,

hopp sincs, neked sincs,ád az Isten kinek nincs.
Akkora legyen a búzájuk, mint a mi kis királylányunk!”

Betlehemezés

A másik közkedvelt hagyomány, amit őriznek az adventi időszakban megrendezésre kerülő betlehemezés. A betlehemi játékot az utóbbi pár évben csak a templomban tartják meg, nem járnak már házról házra. Ma még egyre kevesebb a vállalkozó szellemű fiatal, így sajnos akár ki is kophatnak a hagyományok a köztudatból... Manapság a húsvéti locsolkodás is alább hagyott csak családon belül él, a fiatal fiúk már nem járnak házról házra. Ehhez hasonlóan a Lucázás és Májusfa-állítás sem olyan gyakori már a faluban. Talán most, a fiatal családok a felcseperedő gyermekeikkel együtt, belenőnek majd a régiék ingjébe...

Farsang, Halloween, Nőnap

Ezek a rendezvények viszonylag új keletű dolgok. A képviselő testületbe kerülő fiatalok igyekeznek újra életet és vidámságot csempészni egy-egy alkalomra a faluba. A 20. század elején a faluban üzemelt többek között mozi és kocsmá is. A falusiak itt találkoztak és ültek össze beszélgetni. Az asszonyok ennek udvarán teadélutánokat tartottak, gyerekeik pedig a falusi moziban mulathatták az időt. Most, mindezek hiányában igyekeznek színesebbé varázsolni a falu életét hónapról hónapra. A farsang a település szinte összes gyerekeit megmozgatja. Rengetegen szoktak lenni és mindig telt házzal zárják a hajnali zsibongást, hasonlóképp, mint nőnapon, vagy az Amerikából áthozott Halloween ünnepen is.

Kiemelkedő Pusztacsóiak

Pusztacsó életében meghatározó vagy jelentős szerepet játszó Pusztacsóiak élettörténetét és munkásságát reméljük nagyon sok Pusztacsóra költöző megismeri majd, és a felnövekvő ifjak is tanulhatnak majd életük példájából. Ők valódi Pusztacsói Gyöngyszemek, ugyanakkor a jelen munka nem vállalhatja fel töredékesen sem teljes életútjuk ismertetését.

Lóránt Gyula Kőszeg egyetlen olimpiai aranyérmes sportolója, az aranycsapat sziklaszilárd védő játékosa, nemzetközileg ismert és elismert labdarúgó edző is volt. Édesapja Lipovics Károly néven Mersevátón, édesanyja Pusztacsón született. Lóránt Gyula rengeteg időt töltött Pusztacsón, fiatal korában gyakran hosszán időzött a nagyszülői házban. Két bátyjával együtt sokat játszott a pusztacsói kortársakkal közösen. Egész életében, sokszor vallotta magát Pusztacsóinak.

Bodor Ferenc újságíró 1938-ban született Pustacsón. Vas megye sportjának évtizedes tollnoka, a Vas népe sportújságírója, számos sporttörténeti szakkönyv szerzője. Munkája elismeréseként 1996-ban Világnapi elismerést, 2008-ban Feleki díjat, 2013-ban Életmű díjat kapott. Tulajdonosa az Újságíró szakma legnagyobb elismerésének, az Arany-toll-nak is. Vas megyében Kuntár Díjjal és Nyugat-magyarországi Sajtó Díjjal ismerték el munkásságát.

Takács Miklós 1906-ban született Szombathelyen Takács Károly ácsmester és Leibinger Terézia fiaként. Apja példáját követve ácsmesterséget tanult, majd 1935-ben Győrött erdészeti akadémiát végzett, s előbb Csepregen majd Kőszegpatyon, Nemescsóban, **Pustacsóban** és **Benkeházán** lett az állami erdők felügyelője. A két világháború között számos erdészeti és méhészeti témájú írása jelent meg magyar és német szaklapokban. 1944-45-ben, mikor Szálasi Ferenc kormánya Kőszeg térségében működött, Takács elérte, hogy több zsidó munkaszolgálatost és hadifoglyot az erdészet rendelkezésére bocsássonak, ezáltal megmentve őket a nyilasoktól. A háború után a Szociáldemokrata Párt tagja lett, s részt vett a földreform kidolgozásában.

Szárnyas János ma a falu egyik legfőbb mozgatórugója. Az ő tulajdonában van a Pustacsón bejegyzett Szárnyas Kft. Nagyon sok segítséget nyújt a falunak elszántságával és kitartásával, és legfőképpen a Malacfesztivál támogatásával. Részt vesz a falu életében, és segíti a rendezvények lebonyolítását is.

Varga Albin, igaz nem Pustacsói lakos, de rengeteget segít a falu életében, jegyezte meg Kollarits Kornél az egyik kora esti beszélgetésünk alkalmával. Részt vesz a Malacfesztivál programjaiban, és kulturális programokkal nyújt élményt az érdeklődőket. Albin népművelő, a gencsi néptáncosok vezetője. Ő sokat segíthet abban, hogy az apróbb vagy kiemelkedő népszokások, éppen a fiatal és felcseperedő családok által, fokozatosan visszatérjenek a falu életébe.

A régi pustacsói családok emlékpólca - Szinte minden pustacsói családnak van kiemelkedő emlékű családtagja! Egy katonaként messzire járt nagyapa, egy legendás emlékű dédapa, egy távolba szakadt, jelentős rokon... Érdemes lehet helyet készíteni a falu könyvtárába, hogy egy-egy családi dokumentum másolata, egy rövid, akár kézzel írott feljegyzés vagy fénykép, netán egy-egy diktafon felvétel helyet kapjon az egykori 'népkönyvtár' külön, talán éppen erre a célra megnyíló polcán, amelyet nyugodtan el is lehetne nevezni: **Régi pustacsói családok emlékpólcának**. Itt helyet kaphat a pustacsói népiskolai napló másolata vagy felújított példánya is. Ide kerülhetnének régi családi fényképek másolatai, régi Vas népe írások Pustacsóról,

amelyekről a pusztacsói gyerekek egy-egy közös foglalkozáson, kézműves összejövetelen ráismerhetnek a bennük tovább élő falusi múlt méltóságára.

Megemlíjtük még, hogy az **aradi tizenhármak egyike, az aradi vértanú Nemescsói Török Ignác** honvéd vezérőrnagy, hadmérnök családja a szomszédos Nemescsóból származik. Nagyapja itt született és itt is nyugszik Nemescsóban. Ő volt a komáromi erőd 1849 tavaszi parancsnoka, Buda egyik felszabadítója, aki Aradon a hadbíróság előtt így szólt: „lelkiismeretem felment engem”. Siralomházi hitvallása minden magyar szívben visszhangra lel: „Nemsokára Isten legmagasabb ítélőszéke elé állok. Életem parányi súly csupán, de tudom, mindig csak Őt szolgáltam.” A fájdalmas október 6-i ünnep közös, vagy összehangolt megünneplésének a lehetősége bújik meg Török Ignác honvéd vezérőrnagy emlékében.

Pusztacsói gyöngyszemek - Művészetek és művészi kézművesség

A Szent István templom festményei – Már Schacci vizitációja megemlékezik Pusztacsó Szent István király tiszteletére épült templomáról. Az 1970-80-as évek fordulóján készült táblaképek is a magyar királyi családhoz kötődő szentek és boldogok rendjét ábrázolják. Alattuk pedig megtalálhatóak az eredeti freskók, amelyek részleges vagy teljes restaurálása további jelentős művészeti értékeket hozhat napvilágra.

A Pusztacsói római kori síremlék - A falu polgármestere, Kollarits Kornél traktora 2016 novemberében fordította ki a földből a faragott római követ a volt Borostyánkő út- Savaria közötti szakaszán. Szélein két, egymásnak háttal fekvő, előrenéző oroszlán látható, amelyeket egy ránk tekintő emberfej, a kosszarvú Iuppiter-Ammon isten arca választ el egymástól. A 2.-3. századi sírkő vagy egy eddig ismeretlen római villa vagy a közelben lévő útállomás temetőjéhez tartozhatott.

Pusztacsói gyöngyszemek – Természeti értékeink

Öreg tölgyek

A Szent István templom körül megtalálható öreg tölgyfák a község egyik természeti kincsei közé tartoznak. Falubeliek elmondása alapján az 1940-es években vagy még az előtt ültethették ezeket a fákat. Fontos szerepet töltenek be a falu életében a természeti kincsek, amiket igyekeznek megőrizni.

Gesztenyefasor

Természeti kincsek védelmét megérdemelné a Kőszegpaty felé vezető úton található gesztenye fasor is. A fák szintén 100 év körüliek lehetnek, de pontos korukat nem ismerjük. A helybeliek ezt az utat csak a francia eredetű „allée”-nek nevezik, ami

megegyezik a fasor, sétány elnevezéssel – és utal az ültető nemesi családokban gyakran használt francia nyelvre is.

Pusztacsói tó - „Fősső-gyöp”

A felső-gyöp elnevezést talán a falusiak adták a 19 században, mikor még valóban egy tó volt található itt. A tó biztonsága és mérete miatt alkalmas volt korcsolyázásra a téli időszakban, de megszokott volt, hogy a nyári hőségben a falusiak itt hűtötték le kicsit magukat. Egy ideig elvadult területről volt szó, amit nemrégiben egy falubeli lakos megvett és azóta újra, egy rendezett, barátságos „gyöp”-ről tehetünk említést.

Pusztacsói gyöngyszemek – épített értékeink

Szent István templom

A falu védőszentjéről, Szent Istvánról kapta nevét a középkori eredetű templom. A szentélyben és a mennyezeten látható falképeken Szent Istvánt is láthatjuk. Az épület műemlék jellege miatt nagy becsben tartják a falusiak.

Világháborús emlékmű

Az emlékmű a Szent István templom előtt található és az I.világháború 13 hősi halottjának állít emléket. 1990-es években a felújítás során a második világháború áldozatainak neveivel is kiegészítették. Ahogy sok más település Pusztacsó is megsínylette a világháborúk okozta károkat, családokat sújtó veszteségeket.

Nádasdy-kripta

A régebben Benkeházához csatolt Nádasdy családnak volt kriptája a falu határában megtalálható temetőben. Az elmúlt évtizedekben kifosztották, manapság feledésbe merült. Jelenleg akácos található a területén, néhány megmaradt sírkő utal csak a néhai Nádasdy-kriptára.

Benkeházi major

Benkeházának már régóta nincs állandó lakója. A régi településközpont helyén ma egy mezőgazdasági major (sertéstelep) található. Az egykori községre csupán a Söpte felé vezető út melletti kis temető emlékeztet. Itt található a Noszlopy család kriptája is. Számos pusztacsói család gyökerei időben és térben is a Benkeházi majorig nyúlnak. Itt volt erdész Takács Miklós szociáldemokrata politikus, erdészeti szakíró.

Noszlopy-síremlék

Az 1820 körül állított kereszt funkciója az elmúlt két évszázad során többször változott.

- Az állítás idején csupán sírjel volt, amely a Noszlopy család Benkeházán élt tagjainak

sírhelyét (kriptáját) jelölte. A Noszlopy-család az 1700-as évek végétől az 1800-as évek második feléig volt itt birtokos. A családnak kisebb kúriájuk is állt Benkeházán, amely 1863-ig önálló település volt. Akkor a tőle kb. két kilométerre lévő Pusztacsóhoz csatolták.

A sírkereszt a következő időszakban (eredeti funkcióját is megtartva) temetői "vezérkeresztté", kálváriává vált. Benkeházát XX. század első felében már uradalmi majorként, 45 után pedig TSZ majorként tartották számon. A Noszlopy család emléke helyi legendákban élt tovább. A benkeházi Noszlopyak közeli rokonságban álltak Noszlopy Gáspárral. Az egyik itteni birtokos, Noszlopy László is részt vett a szabadságharcban.

Az 1970-es évekre Benkeháza teljesen elnéptelenedett, a házakat, gazdasági épületeket lebontották, eltűnt a harangláb is. A 10 évvel ezelőtti kiadott turistatérkép még jelöli a Benkeházára vezető út mellett állított keresztet, de a valóságban már azok sincsenek meg.

A Noszlopy-kereszt az egykori falura utaló emlékjellé vált.

A temető területét korábban borító erdőt nemrég letermelték. A lebontott major helyén néhány évvel ezelőtti modern sertéstelepet létesítettek. Arra vonatkozóan, hogy ki készítette a szép síremléket, nincs adat. Talán a Nyugat-Dunántúl több településén is dolgozó Zitterbarth József műhelyében készülhetett.

Katonai objektum

Közel 100ha-os terület az 1970-es években lett építve Lukácsháza és Pusztacsó közé akkoriban titkos, szigorúan őrzött létesítmény. Pusztacsó zsáktelepülés jellegét sajnos ennek köszönheti. 2002-ben megszűnt a funkciója. Azóta szabad átjárást biztosít Lukácsháza és Pusztacsó között, nem védett a terület, azonban az út minősége erősen kifogásolható. Pusztacsó szerette volna visszaigényelni a területet az államtól. Az objektum állami tulajdon, de talán éppen katonai jellege miatt, ennél mélyebb ásatást nem lehetett végezni ez ügyben.

Egykori kúria –Hazánkban csak a 17. században kezdtek el a vidéken védőművekkel többé-kevésbé ellátott, magányos kastélyokat építeni. A legtöbb kastély a törökök teljes kiűzése után, a rokokó stílus korszakában és a 19. század elején keletkezett. A 17. században a település földesura a Józsa család volt, melynek kisebb kastélya hosszú ideig állt a községben. A kúriák, amelyek kastélyszerű, de kisebb igényű lakóházak, főként a középnemesség lakhelyei voltak és nem uradalmak központjaként, sokkal inkább magánlakásként működtek. Sajnos, mára az épületet elbontották, azonban a kúria és a kastélykert egészen csodálatosan látszik az 1857-es

térképen, amely a dokumentum végén van mellékelve. Az itt élők tudatában annyi maradt meg, hogy a Béke utca 29. számú ház kert végében volt fellelhető az egykori kúria. Keveset tudunk a Józsa családról is. Virágh Zsolt Kastélylexikonnak Vas megyei kastélyokat és kúriákat tartalmazó kötetében a nagybányai Józsa család, és a károlypatyi és vasvári Károlyi család szerepel korábbi birtokosként. Nagybányai Józsa József 1829-ben volt Táblabíró Vas megyében.

Pusztacsói gyöngyszemek – tárgyak, a múlt kézbe vehető emlékei

Gémes kút

Ahogy a legtöbb vidéken, így itt is a gémeskutak a legelőkön és az udvarokban álltak, a jószágokat innen láttak el vízzel. Paraszti állattartás, valamint a családok ellátására is szolgáló gémes kút, az egyik legjellegzetesebb éke és kelléke volt a földművelő magyar falvaknak. Érdekességgépp a gémeskút régen hírközlő szerepet is betöltött. A gém és a kútostor helyzetének állításával látótávolságra jelezték a legeltető pásztoroknak a delelés, itatás, az étkezés idejét. Az alföldi tanyavilágban hasonló módon tudatták a napszamosokkal, mezei munkásokkal, hogy elérkezett a déli étkezés ideje, menjenek a tanyára. Szintén így üzentek a betyároknak pártolóik.

Falukemence

A kemence itt is az egyik legősibb, ember által épített tűzhely. Általában sütésre, főzésre, pörkölésre használták a falubeliek. A kemence a hagyományos paraszti házakban a szoba konyha felőli falához épült. A nagyobbaknak négyszögletű, a kisebbeknek tojás alakú alaprajzuk volt. Általában a kemencék alá padkát raktak, ezzel emelve meg a kemenceszáj szintjét. Ennek magassága kb. 80–100 cm. Ez nemcsak hogy megkönnyítette a munkát, hanem hőszigetelő réteggént is működött. A padka a kemencénél nagyobb alapterületű volt, így erre lehetett ülni vagy pakolni. A kemencetest háta és a fal között lévő részt hívták kuckónak vagy sutnak. A kemencetest legtöbbször íves kialakítású. A kemence, mint tűzhely, egyes változatai azonosak a többcélú cserépkályháéval (járatos, tűzhelyes kemence, mely tartalmaz egy épített tűzhelyet főzőlapokkal, és mellette egy épített, független légterű sütőteret). Ez az épségben fennmaradt működő kemence központi helyen, a falu közepén, ma a falu egyik közösségi épületében található.

Iskolai napló az 1890-es évekből

A mai hivatal és közösségi ház régebben a falu egyetlen iskolája volt. A bezárt iskola ma felújítva nyerte el a közösségi ház szerepét, de régi fényképeken még felismerhető az épület. A felújítás előtti padlástakarítás közben találtak rá az egykori volt iskolanaplóra, mely méltó emlékét őrzi az intézménynek.

Szigetvári Zoltán gyűjteménye

A falu ismert gyűjtője és festője. Ő készítette a Szent István templom falainak belső festését. Elmondása alapján célja, hogy a templomban, a táblaképek alatt található eredeti freskók, amelyek mintegy 60%-os épségűeknek tekinthetők, idővel restaurálásra kerülhessenek. Tematikusan gyűjti a régiségeket, amelyből nagyszámú gyűjteménye van. Ezek között található az egykori Pustacsói Népkönyvtárból származó három, 1899, 1900 és 1901 évi kötet is. A tárgyakból időszaki tematikus kiállítások rendezhetők.

Pustacsói gyöngyszemek – a mesterségek és iparosság emlékei

Pálinkafőző készítő

Poór Imre a falu egyik neves pálinkafőző készítője és 1994-1998-ig a falu polgármestere, az 1990-es években még saját maga készítette ezeket a használati eszközöket.

Pustacsói gyöngyszemek – Vendégcsalogató és vendégfogadó gyöngyszemek

Könyvtári, Információs és Községi Hely

A Berzsenyi Dániel Könyvtár jelenleg Vas megyében 201 településen biztosítja a könyvtári szolgáltatásokat köztük Pustacsón is. Ebben az épületben nem csak könyvtár, hanem közösségi-, szociális hely is működik a kisebb rendezvények lebonyolítása érdekében. Az egykori pustacsói népiskola és népkönyvtár épülete, az előtte fekvő játszótérrel kiváló fogadópontja lehet akár Szombathelyről, akár Kőszegről kerékpárral érkező családoknak és iskolai csoportoknak.

Pustacsóért Egyesület

A Pustacsóért Egyesület egy helyi közösség. Évente megszervezi a Pustacsói Malacfesztivált, ami az egyik legnagyobb rendezvénye a falunak. Mindemellett évről-évre részt vesznek a Lukács házi Böllér versenyen, és a helyi nőnap szervezésében is jelen van. A falu felnőtt lakosságának nagy része tagja az egyesületnek.

Pusztacsói gyöngyszemek – Helyi termékek és a helyi gazdaság megtartói

Pusztacsó megtartó erejét biztosítják és növelik az itt működő vállalkozások. Különösen örömteljes, hogy a falu múltjához méltóan több mezőgazdasági, és közte állattartó gazdaság is működik. Jelentős további vállalkozások, köztük építő ipari vállalkozás él, amely tevékenységével, adóival és adományaival segíti Pusztacsó fejlődését.

Pusztacsói legnagyobb vállalkozásai a következők:

Szárnyas Kft–az SZÁRNYAS Építőipari és Kivitelezési Korlátolt Felelősségű Társaság egy Pusztacsón bejegyzett vállalkozás, ami lakó,- és nem lakó épületek építésével foglalkozik. 1998.-ban alapította Szárnyas János a falu egyik lakója. A jelenleg 14 fővel rendelkező vállalkozás nagyban segíti Pusztacsó életét is, hisz az iparűzési adót a falunak fizetik.

GSD Pig Kft.- A GSD Kft.-ből kiválással 2009-ben létrejött gazdasági társaság. Telephelyén a Pusztacsó-Benkeháza Majorban 1.000 kocás sertéstelep működik. Korszerű technológiával felszerelt, új építésű istállókban folyik a tenyésztés és a hízó sertések nevelése. Minden évben támogatják a faluban megrendezésre kerülő Malacfesztivált, lehetőséghez mérten 3-5 db malaccal. Közlekedését jelentősen megkönnyítheti a 87-es gyorsforgalmi út megépítésével várható Gyöngyösfaluhoz történő közúti kapcsolódás.

Helyi mezőgazdálkodás: Magyarországon a falvak, nemritkán egységes birtokként, vagy birtokközösségként a táj és a természet fenntartóiként szolgáltak évszázadokig, és szolgálnak ma is. Minden olyan vállalkozás, egyéni-, családi- és közösségi kezdeményezés, amely a hagyományos paraszti gazdálkodás gyakorlatának a kornak megfelelő, környezettudatos megújítását szolgálja, az közvetlenül és közvetetten is szolgálja a település természeti és közösségi helyi értékeinek a megújítását és tartós fenntartását.

Ökológiai gazdálkodás: A natúrparki települések és az egész natúrpark környezeti értéke szempontjából különös jelentősége van az ökoporták, és a falusi önfenntartó, környezettudatos kisgazdasági kezdeményezéseknek, amelyet sokszor más munka mellett tartanak fenn családok, vagy gazdálkodó közösségek.

Kézműves foglalkozások: A Natúrparki településeken a helyi termék előállító kézművesek, művészek és művészi kézművesek, akik egyszerre szolgálják a település kultúrtörténeti és gazdaságtörténeti értékeinek a megújítását – a natúrparki

települések valódi gyöngyszemei. A településen egykor jellemző mesterségek utódai ma is kincset érnek, így a kovácsok helyébe lépő lakatosok, gépjármű-, gép- és szerszámszerelők, a hagyományos mesterségek továbbvivői és az azokat a mai formában képviselők mind életet és gazdasági erőt adnak a településnek.

Lakóhelyek, lakókörnyezet és környezettudatosság: A natúrparki településeken nagyon fontos szolgáltatást végeznek az építő, és az építéshez kötődő vállalkozások, a kőművesek, az ácsok és tetőfedők, a villany- gáz-, víz- és fűtés szerelők, a modern megújuló energiákkal foglalkozó vállalkozások, a kertészeti-, kertépítő- és tájépítő vállalkozások és szolgáltatók.

Helyi termék-, helyi erőforrásra alapozó, vagy a vidékre jellemző termék előállítása: a helyi terméket, élelmiszert és alapanyagot, vagy részterméket előállító gyártók és feldolgozók a vidékre jellemző termények és erőforrások helyben történő feldolgozásával megerősítik településük, és az egész natúrpark térség helyi gazdasági bázisát. Mindez jelentős hozzáadott értéket jelent a térségbe látogató vendégeknek, és turistáknak, valamint a térségen kívüli értékesítés esetén, mintegy járulékosan, jó hírét viszi a településnek és magának a natúrparknak is.

Helyi szolgáltatások: A már elérhető vagy megkezdeni kívánt helyi szolgáltatások erősen javítják a település életminőségét, kedvezően hatnak a település lakosságmegtartó erejére, és gazdasági szövetére. A lakossági és személyi szolgáltatások széles köre (fodrászat, bolt, természetgyógyász stb.) mellett, a gazdasági és pénzügyi szolgáltatások megkezdésével illetve megerősítésével is javítható a település jövőpotenciálja. A rugalmas-, a részidős- és a távmunka lehetőségeinek terjedésével kedvezőbb helyzetbe kerülhetnek településeink, hogy fiatalabb generációk, és fiatal családok is otthonul válasszák a natúrparki településeket. Ez hosszútávon kedvezően hat a település fennmaradására, és hagyományos közösségi értékeinek a megerősítésére.

Melléklet

1.

2.

